

Advies Archeologische Monumentenzorg 2017 – nr. 172

Beoordeling archeologisch evaluatierapport

Bevoegd gezag: Gemeente Geldrop-Mierlo
Dhr. J. van der Zanden
Postbus 10101
5660 GA Geldrop

Datum: 4-12-2017

Project: *Plangebied Talingstraat in Geldrop, gemeente Geldrop. Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (RAAP-Rapport 3314), auteur: X.C.C. van Dijk, d.d. 27 november 2017.*

Van: Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant (ODZOB)
Postbus 8035, 5601 KA Eindhoven
Wal 28, Eindhoven
Mevr. drs. Ria Berkvens
Tel. 088-3690638
E-mail: R.Berkvens@odzob.nl

Inleiding

In opdracht van Zuidvast Projectontwikkeling heeft RAAP een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd in het plangebied Talingstraat te Geldrop. Aanleiding voor het onderzoek zijn plannen voor de bouw van woningen met bijbehorende infrastructuur en groenvoorzieningen. De geplande graafwerkzaamheden voor de aanleg van de woningen en bijbehorende infrastructuur kunnen eventueel aanwezige archeologische waarden verstoren. Op basis van de hoge archeologische verwachting die het plangebied heeft op de archeologische beleidskaart van de gemeente, heeft de gemeente Geldrop-Mierlo besloten dat hier een archeologisch vooronderzoek d.m.v. proefsleuven dient te worden uitgevoerd. Het doel van het proefsleuvenonderzoek was het toetsen van de gespecificeerde archeologische verwachting, middels het al dan niet vaststellen van de aanwezigheid van archeologische grondsporen. Om een goed afgewogen beslissing (selectiebesluit) door het bevoegd gezag mogelijk te maken, diende het onderzoek zich tevens te richten op de aard, omvang, datering, kwaliteit en diepteligging van eventuele archeologische resten.

Samenvatting van het rapport

Onderzoekskader RO: Omgevingsvergunning bestemmingsplanwijziging Grootte plangebied: circa 3,3 ha Onderzoekperiode: 28 augustus t/m 4 september 2017 Opdrachtgever: Zuidvast Projectontwikkeling Opdrachtnemer: RAAP
--

Tijdens het onderzoek zijn conform het PvE¹ 33 proefsleuven aangelegd. Het betreft 29 sleuven van ca. 100 m² met een gezamenlijke oppervlakte van 2.928 m². De vier sleuven in het zuiden van het plangebied zijn kleiner vanwege de ligging in het laagstgelegen pleistocene deel. Deze sleuven zijn getrapt aangelegd in verband met de veiligheid (vlak op meer dan 2,0 m -Mv). De sleuven hebben een

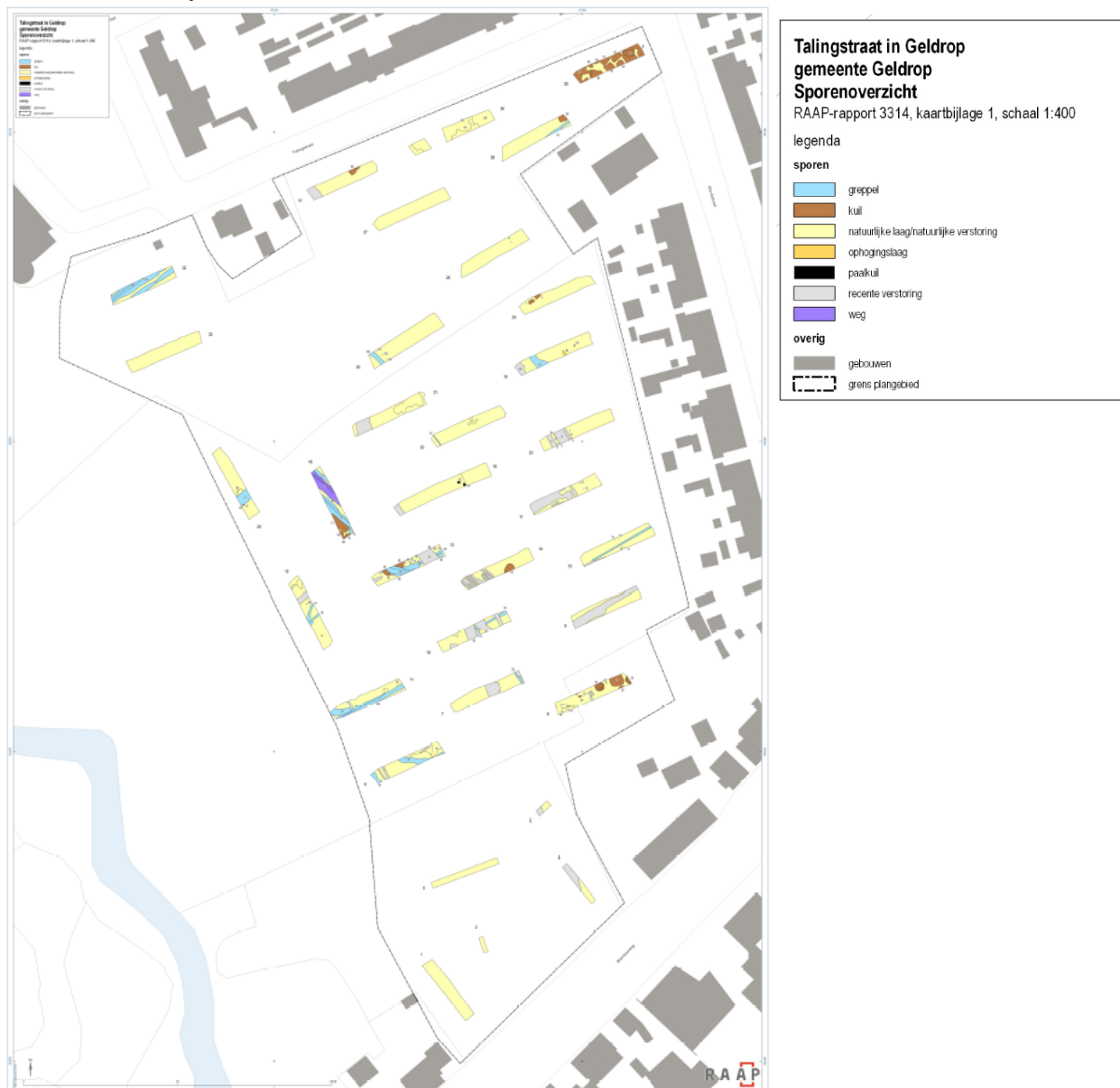
¹ R. Berkvens, 2017. *Archeologisch Programma van Eisen. IVO-Proefsleuven inclusief bureauonderzoek plangebied Talingstraat te Geldrop, Gemeente Geldrop-Mierlo. PvE 2017 – nr. 7, Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant, Eindhoven.*

gezamenlijke oppervlakte van 180 m². In totaal is een oppervlakte van 3.028 m² aangelegd, wat neerkomt op een dekkingsgraad van 9,1%. Er is steeds één vlak aangelegd. Een enkele sleuf (sleuf 18) is uitgebreid om een eventuele vindplaats beter te kunnen waarderen.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn bodemprofielen bestudeerd, op basis waarvan de geologische en geomorfologische ontwikkeling van het plangebied kan worden geschetst. De ondergrond van het plangebied bestaat (overwegend) uit zandige leem. De top van de leem daalt geleidelijk in westelijke richting. Het plangebied ligt op de overgang van een lage zandrug in het oosten naar het dal van de Kleine Dommel in het westen. Het reliëf van het zand loopt geleidelijk af in westelijke richting. Het reliëf van het zand wijst erop dat de Mierloseweg (gedeeltelijk) is gelegen op een natuurlijke zandrug en dat in de zuidwestelijke hoek van het plangebied een oude loop van de Kleine Dommel is aangesneden. Juist in dit laagste deel heeft veenontwikkeling plaatsgevonden. Het betreft donkerbruin veenmos dat lokaal gedeeltelijk is veraard. De basis van het veen is gedateerd middels 14C-onderzoek. Hieruit blijkt dat de veengroei tussen 2130 en 1910 voor Chr. in gang was gezet, wat overeenkomt met het einde van het Laat Neolithicum en het begin van de Vroeg Bronstijd. In de Nieuwe tijd, vermoedelijk vanaf de 15/16e tot in de 19e eeuw, is een dikke, humushoudende bovengrond ontstaan in grote delen van het plangebied. Alleen in het zuidelijke deel van het plangebied is dit niet het geval. Deze bovengrond kon worden gevormd als gevolg van de eeuwenlange bemesting van landbouwgronden met potstalmest door gemengde boerenbedrijven. De dikte van het esdek varieert van 35 tot 85 cm, maar is meestal 40 tot 60 cm. Blijkbaar waren de bodemkundige eigenschappen in het plangebied zodanig dat men deze gedurende een langere periode als akkerland in gebruik nam. Onduidelijk is of een (lange) periode van gebruik als wei- of grasland hieraan vooraf ging. In de tweede helft van de 20e eeuw, vermoedelijk in het kader van het bouwrijp maken van de aangrenzende gebieden, zijn de noordelijke en zuidelijke stroken van het plangebied ter hoogte van sleuven 1 t/m 5 en 25 t/m 33 opgehoogd. In de noordelijke strook bedraagt de ophoging ongeveer 50 cm. In de zuidelijke strook bedraagt de ophoging maximaal ongeveer 150 cm.

De aangetroffen sporen bestaan overwegend uit (paal-) kuilen en greppels, en verder uit enkele karrensporen, natuurlijke lagen, ophogingslagen en recente verstoringen. De archeologische sporen maken deel uit van een verkavelings- en ontwateringssysteem dat is aangelegd op de overgang van het dekzandgebied naar de Kleine Dommel. Verspreid over het plangebied zijn 45 paalkuilen aangetroffen. Veel paalkuilen zijn langs greppels gelegen. Waarschijnlijk betreft het sporen van hekwerken. Op een enkele plek zijn grote paalkuilen aangetroffen. Om meer duidelijkheid te krijgen over de aan- of afwezigheid van een eventuele gebouwplattegrond, is deze sleuf uitgebreid. Dit leverde echter geen bijkomende grondsporen op. De aangetroffen kuilen zijn mogelijk gegraven voor het winnen van zand- of leem. Verder is in sleuf 19 een serie karrensporen aangetroffen. De karrensporen overlappen elkaar en oversnijden gedeeltelijk één van de greppels. In de karrensporen is een redelijke hoeveelheid vondsten aangetroffen, namelijk acht scherven keramiek, twee dakpanfragmenten en één fragment van een tegel. Het materiaal dateert in een ruime periode: de 11-13e eeuw tot in de 15-19e eeuw. Relatief veel sporen zijn toegekend aan greppels. Deze zijn verspreid in het plangebied aangetroffen, met uitzondering van het zuidelijke deel. Aanwijzingen voor uitdieping, opschoning of andere vormen van onderhoud zijn in geen enkele greppel aangetroffen. In zeven greppels zijn vondsten gedaan, bestaande uit keramiek, bakstenen of tegels. Dit materiaal dateert uit de perioden 1350-1950. De archeologische en historische informatie wijst erop dat alle greppels mogelijk in de late 15e of vroege 16e eeuw zijn aangelegd en dat de meeste tot in de 19e of 20e eeuw hebben gefunctioneerd. Omdat het niet met zekerheid duidelijk is in hoeverre het vondstmateriaal representatief is voor de aanleg van de greppels, is besloten om een klein brokje houtskool uit greppel spoor 32 en een klein, natuurlijk takje uit greppel spoor 82 te selecteren voor C14 dateringonderzoek. Er is specifiek gekozen voor deze sporen, omdat hun vulling een hoge potentie heeft voor de aanwezigheid van paleo-ecologische en palynologische resten, en omdat één greppel wel (spoor 82) en één greppel niet (spoor 32) is afgebeeld op historisch kaartmateriaal. Hieruit blijkt dat greppel spoor 32 tussen 350 en 540 in gebruik was. Dit sluit geenszins aan bij de datering van het verzamelde aardewerk, dat grofweg 1350-1600 dateert. Gezien het volledig ontbreken van sporen en/of vondsten uit deze periode, alsook de kenmerken van deze greppel (kleur, scherpe begrenzing), is er vermoedelijk sprake van zogenaamd 'oud-hout-effect'. Daardoor valt de uitslag van

het dateringsonderzoek ouder uit dan de verwachte datering. De uitslag van het dateringsonderzoek van het hout uit greppel spoor 82 geeft aan dat deze vermoedelijk tussen 1520 en 1800 is aangelegd. Dit sluit beter aan bij de verwachte uitslag naar aanleiding van de archeologische en historische informatie, namelijk tussen de 15e of de eerst helft 16e eeuw en het midden van de 19e eeuw.

Alle-sporen-kaart van het archeologisch onderzoek Talingstraat (uit rapport RAAP).

De humeuze vullingen van acht greppels zijn bemonsterd ten behoeve van onderzoek aan pollen en/of zaden. In spoor 32 zijn echter geen zaden of vruchten aangetroffen. In spoor 82 zijn vooral zeer veel zaden van bramen aangetroffen, alsook enkele andere wilde plantensoorten, zoals watertorkruid, liesgras, verschillende soorten boterbloem, nachtschade-achtigen, waterscheerling en nog enkele vrij algemene wilde planten die veel op verstoorde grond voorkomen. In het pollenmonster uit greppel spoor 82, die uit (late) 15e eeuw tot het midden van de 19e eeuw dateert, zijn minder boompollen aanwezig, maar wel veel grassen. Het landschap was in deze periode vrij open en de omstandigheden in (het noordelijke deel van) het plangebied waren iets droger en minder vochtig dan

in het beekdal. De pollen wijzen op aanwezigheid van rogge, tarwe, gerst en boekweit. Echter alleen het voorkomen van roggepollen wijst op de lokale aanwezigheid van rogge-akkers. Uit het veen van de oude loop van de Kleine Dommel, dat is gedateerd tussen 2130 en 1910 voor Chr., zijn voornamelijk pollen van boom- en plantensoorten aangetroffen die bij voorkeur groeien in gebieden met natte omstandigheden, zoals els en berk. Ook zijn veenmos en waterdriehblad aangetroffen. Daarnaast zijn echter ook veel graansoorten in het monster aanwezig, namelijk rogge of tarwe, alsook akkeronkruiden zoals korenbloem. Boven de veenlaag aan de basis van de geul is een pakket zand afgezet onder natuurlijke, hoog-energetische omstandigheden door de Kleine Dommel. Hierop bevindt zich een oude bouwvoor, die is gevormd in de late 15e of eerste helft van de 16e eeuw. Het pollen van rogge of tarwe en korenbloem is, wellicht onder invloed van de hoog-energetische omstandigheden waaronder dit pakket is afgezet, in de venige laag aan de basis van de oude geul beland.

Geconcludeerd wordt dat de archeologische resten als niet-behoudenswaardig worden aangemerkt. En omdat aanwijzingen voor de aanwezigheid van waardevolle archeologische resten in het plangebied ontbreken, wordt er geen vervolgonderzoek aanbevolen. Hierbij wordt opgemerkt dat de belangrijkste archeologische resten van het plangebied, de greppels, wel op hoofdlijnen tijdens dit onderzoek in kaart zijn gebracht, gedateerd en hun paleoecologische en palynologische informatie eveneens is vastgelegd.

Beoordeling

Het rapport is uitstekend geschreven en van goede kwaliteit. Het voldoet ruimschoots aan de vereiste gegevens zoals gesteld in PvE en KNA. Het veldwerk is conform het PvE uitgevoerd. Het rapport leidt terecht tot het advies dat verder onderzoek niet nodig is, vanwege het ontbreken van een waardevolle archeologische vindplaats. Door echter gericht in te zetten op het onderzoek van de landschappelijke ontwikkeling, heeft het onderzoek wel de nodige informatie opgeleverd over het plangebied wat mogelijk ter inspiratie kan dienen voor de toekomstige inrichting van het gebied.

We merken alleen nog op dat het hier gaat om gemeente Geldrop-Mierlo en niet gemeente Geldrop, zoals wel vermeld staat in de titel. We zien dit graag aangepast in de definitieve versie.

Selectieadvies

Met de uitvoering van dit archeologische onderzoek is de archeologische waarde van het gebied in voldoende mate vastgesteld. Er zijn bij het sleuvenonderzoek enkel sporen van landgebruik, een oud zandpad en een oud akkerdek aangetroffen, waaruit blijkt dat het gebied eeuwenlang in gebruik was als weide- en akkergebied. Ook is in het zuiden een oude meander van de Kleine Dommel aanwezig waar nog veraard veen diep in de ondergrond aanwezig is. Het onderzoek heeft aangetoond dat de kans op waardevolle archeologische vindplaatsen klein is, waardoor archeologisch vervolgonderzoek niet noodzakelijk is.

De aanwezigheid van archeologische resten kunnen nooit geheel worden uitgesloten op basis van het uitgevoerde onderzoek. Mochten er tijdens toekomstige grondwerkzaamheden toch onverwacht archeologische vondsten en structuren worden aangetroffen, dan dient men dit zo spoedig mogelijk bij de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed en de gemeente Geldrop-Mierlo te melden (Erfgoedwet 2016, artikel 5.10).

Toelichting algemeen op selectiebesluit

Op basis van de gegevens van het vooronderzoek stelt de uitvoerder van het onderzoek een waardering en selectieadvies op. Op grond van het onderzoeksrapport nemen Burgemeester en Wethouders een besluit ('selectiebesluit') ex art. 39/41 Monumentenwet. Hierbij wordt besloten of de vergunning verleend wordt zonder voorwaarden (vrijgeven van het terrein), of onder voorwaarden ten behoeve van het archeologisch belang. Dat kan zijn de verplichting tot het nemen van maatregelen om de archeologie in de bodem te behouden of tot het laten uitvoeren van een opgraving of archeologische begeleiding om de vindplaats voor aanvang van de bouw- of graafwerkzaamheden te documenteren.

Het al of niet opvolgen van een selectieadvies door de archeologisch uitvoerder is een besluit dat is voorbehouden aan het bevoegde gezag. Het (selectie)besluit kan dan ook afwijken van het selectieadvies. Als het bevoegd gezag concludeert dat de vindplaats behoudenswaardig is, zal de gemeente in lijn met beleidsuitgangspunten eerst moeten afwegen of de ruimtelijke plannen zodanig kunnen worden aangepast dat behoud van de vindplaats mogelijk is. Het rijks- en ook het provinciaal archeologiebeleid gaat uit van behoud van de vindplaats in situ (ter plekke, dat wil zeggen in de bodem). Is dit niet realiseerbaar, dan dient de aanwezige, als behoudenswaardig gewaardeerde, vindplaats te worden onderzocht door middel van een opgraving als definitieve beheersmaatregel. Als de archeologische vindplaats niet behoudenswaardig wordt bevonden- dan wel om andere redenen wordt gedeselecteerd- kan het terrein worden vrijgegeven voor de realisatie van de plannen. In sommige gevallen is aan te bevelen amateurarcheologen onderzoek te laten doen; dit kan alleen bij vindplaatsen met een negatief selectieadvies.

Bij het nemen van het (selectie)besluit wordt er van uitgegaan dat de kwaliteit van het archeologisch selectieadvies gewaarborgd is. Dit betekent dat het selectieadvies moet zijn opgesteld (en gecontroleerd) door een senior KNA archeoloog en in overeenstemming is met de waardering, het gemeentelijk archeologiebeleid en vigerende selectiecriteria. Een ander uitgangspunt is dat het gehele proces voorafgaand aan het archeologische selectieadvies volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) is verlopen. Dat wil zeggen dat er in het geval van gravend onderzoek een Programma van Eisen (PvE) moet zijn geweest. Een PvE moet bovendien goedgekeurd zijn door het bevoegd gezag.

Uitvoeringswerkzaamheden zijn onderhevig aan een landelijk voorgeschreven kwaliteitssysteem (KNA). Bij de besluitvorming wordt -indien opgenomen in het archeologiebeleid- een onderzoeksagenda betrokken die op basis van de toelichting op de archeologiekartaat gesignaleerde kennislacunes is opgesteld en die ertoe moet leiden dat 'onderzoek met meerwaarde' wordt uitgevoerd, waardoor voorkomen wordt, dat er "meer van hetzelfde" onderzocht wordt.